

**CONTRIBUȚIE LA BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHIE.
RÂNDUIALA PĂNIHIDEI FAMILIEI ÎMPĂRĂTEȘTI, CHIȘINĂU, 1818**

IGOR CERETEU
Institutul de Istorie, Chișinău

Cercetările din ultimul timp asupra cărții românești vechi cu circulație în Basarabia ne-au oferit oportunitatea de a identifica numeroase titluri de carte, tipărite în diferite centre din spațiul românesc și de peste hotare, dintre care unele sunt mai puțin cunoscute mediului științific. Aceste investigații ne-au permis reevaluarea datării unor cărți tipărite la Chișinău în perioada activității mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, a căror datare era incertă până în prezent¹. În temeiul acestor cercetări am argumentat că nu au existat două ediții ale *Bucoavnei*, tipărită la Chișinău în 1815, iar presupusa ediție de la 1814 nu a existat. Credem că *Bucoavna* a fost tipărită în perioada decembrie 1814 – august 1815. Suntem de părere că a existat o singură ediție, cea din 1815, tipărită în 1200 de exemplare. De asemenea, am demonstrat că nu a existat *Tipicul* de la 1821, această carte fiind tipărită în 1823, în timpul arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului, Dimitrie Sulima (1821-1844)². Menționăm în acest context că am demonstrat că micile slujbe tipărite la Chișinău, fără indicarea anului pe foaia de titlu și incluse în BRV³ cu anul greșit 1823, au fost tipărite în realitate în 1826. În catalogul *Cartea Moldovei* (II) la poziția 33 este inclus un exemplar de *Începuturile învățăturii creștinești* cu datarea lui în anul 1828, ipoteză care nu are acoperire documentară. Conform datelor oferite de documentele de arhivă, cartea a fost tipărită în 1843 în 3000 de exemplare, destinată școlilor parohiale din eparhie⁴.

Cercetările efectuate asupra colecției bibliotecii Mănăstirii Noul Neamț, depozitate în anii '60 ai secolului al XX-lea la Arhiva Națională a Republicii Moldova, ne-au permis identificarea unei cărți, despre existența căreia, în literatura de specialitate, nu se amintește, iar cercetătorii în domeniu nu cunosc o asemenea ediție. Este vorba de [*Чин о поминовении царской семьи*], adică *Rânduiala panihidei familiei împărățești*, tipărită în limba rusă la Chișinău în

¹ Cereteu 2018, p. 23-24.

² CM 1992, p. 83-84, nr. 23 și p. 85, nr. 25. Autorii volumului includ două ediții distincte: din 1821 și 1823. În realitate, este vorba de o ediție, cea de la 1823. Confuzia s-a produs din cauza greșelii de pe foaia de titlu a unui exemplar din fondul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (cota 56046).

³ BRV III, nr. 1189, p. 428-429.

⁴ ANRM, fond 208, inv. 3, d. 83, f. 3.

anul 1818⁵. Cartea nu a fost inclusă în cataloage și bibliografii elaborate până în prezent și nu figurează în *Bibliografia românească veche*.

Este cunoscut că în timpul mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni a apărut la Chișinău în anul 1817 o astfel de carte, doar că în limba română și are următorul titlu: *Rânduiala Panihidei, ce să face pentru răposaii Marii Domni, Împărați și Împărătese: pentru Țari și Țarițe a toată Rossia, și pentru prea Înălțatra Lor familie. S-au tălmăcit pe limba Românească din cea Slavenească și s-au tipărit în Exarhiceasca Tipografie din Mitropoliia Chișinăului, pentru trebuința și înlesnirea slujitorilor Bisericești Moldoveni din Eparhiia Chișinăului, La anul 1817*.

Ediția românească este mai desfășurată ca număr de foi decât cea rusă, prezintă 39 f., tipărite cu negru, pe o coloană, cu 19-21 de rânduri pe pagină. Tipăritura este compusă dintr-o predoslovie a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (f. 1^v-2^v) și trei *Izvoade* (f. 3-39).

Ediția rusă din 1818 nu are foaie de titlu, iar anul și locul tipăririi sunt la sfârșit. Exemplarul identificat printre cărțile bibliotecii Mănăstirii Noul Neamț are coperta din carton și este deteriorat. Lucrarea prezintă 19 f., formatul în 4° (20 x 16 cm), cu tipar negru, pe o coloană, cu 18-20 de rânduri pe pagină, textul este încadrat în chenar de linii; volumul necesită intervenții de restaurare. Titlul, de obicei scurt, al acestor cărți se află pe prima pagină și nu respectă formula obișnuită pentru cărțile din Basarabia din timpul Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (1812-1821). Trebuie precizat că unele broșuri tipărite la Chișinău în această perioadă nu erau prevăzute cu foaie de titlu, iar anul și locul apăreau la sfârșitul textului. Acestea sunt asemănătoare la prima vedere cu unele părți sau capitole ale altor cărți, iar ceea ce ne convinge că sunt separate este ultima pagină, în care se precizează că a fost tipărită în Exarhiceasca Tipografie a Basarabiei în timpul lui Gavriil Bănulescu-Bodoni (1812-1821) și în Duhovniceasca Tipografie a Basarabiei din timpul arhiepiscopului Dimitrie Sulima (1821-1844).

Redăm în continuare conținutul celor trei izvoade în original, cu traducerea noastră în limba română:

РЕЕСТРЪ Я. / СѢ БЫВАЕМЫХЪ ПОВСАГОДНУ ВЪ РАЗНЫХЪ / МѢСѢХЪ И ЧИСЛѢХЪ ПОМИНОВЕНІАХЪ ПО ВЕЛИКИХЪ / ГѢДРѢХЪ ИМПЕРАТОРѢХЪ И ИМПЕРАТРИЦАХЪ, / ПО ЦРѢХЪ И ЦРІЦАХЪ, И ПО ВЫСОКОЙ ЙХЪ ФАМІИ-ЛІИ, СЪ ПОКАЗАНІЕМЪ, ВЪ КОТОРЫХЪ ПО КОМУ / ИМАННУ ЧИСЛѢХЪ, ПРИ ПРОТЧЕМЪ ЦРКОВНОМЪ / СЦЕННОСЛЖЕНІИ ПОМИНОВЕНІЕ ПО ЦРКОВ-НОМЪ ЧИНОПОЛОЖЕНІЮ УПРАВЛЯТЬ НАДЛЕЖИТЪ. [Izvodul 1: De pomenirile ce se fac în fieștecare an la lunile și zilele mai jos însemnate pentru marii domni, împărați și împărătese,

⁵ ANRM, fond 2119, inventar 6, dosar 1274.

pentru țari și țarine și pentru preainălțata lor familie, cu arătare în care zi și pentru cine anume, pre lângă cealaltă bisericească sfântă slujbă se cade să se facă pomenire după rânduiala bisericească].

РѢССТРЪ В. / По котóромѹ поминать Великихъ Гдѣрей / ИМПЕРАТОРСѢВЪ и ИМПЕРАТРИЦЪ, Црѣй и / Црѣицъ и Высóкѣю Ихъ Фамилію словодскимъ / и сѣльскимъ сѣеннослѣжителамъ. [Izvodul 2: După care datori sunt să-i pomenească pe marii domni, împărați și împărătese, țari și țarine și pre înălțata lor familie slujitorii de cele sfinte de prin slobozii și de prin sate].

РѢССТРЪ Г. / Какъ по всѣхъ Вышеозначенныхъ Высочайшихъ / Персонахъ поминовение чинить на вселенскихъ панихѣдахъ. [Izvodul 3: Cum să se săvârșească pomenirea pentru toate cele mai sus însemnate, prea înaltele persoane la panihidele cele de obște].

Pe ultima pagină: Печáтанъ въ Бѣ́аршеской Бессара́вской Типогра́-фїи, въ Кишинѣвѣ, 1818 гóда. [Tipărită în Exarhiceasca Tipografie a Basarabiei, în Chișinău, anul 1818].

Din însemnările de pe primul forzaț reiese că exemplarul a aparținut mai întâi ieromonahului Rafail de la schitul Condrița, în anul 1821: „Сія книжица Іеромонаха Рафаїла Кондрицкаго. 1821го года”. [Această cârticică este a ieromonahului Rafail de la Condrița. 1821], ulterior, doi ani mai târziu, este proprietatea tipografului Ignatie, viețuitor în schitul Condrița, însemnare scrisă la 23 august 1823: „Типографъ монахъ Игнатій, на скитъ Кондрицу 1823го года, августа 23го дня”. [Monahul Ignatie tipograf, în schitul Condrița 1823, august, 23 de zile].

Suntem de părere că exemplarul de *Rânduiala panihidei* a ajuns în biblioteca Mănăstirii Noul Neamț după strămutarea călugărului proprietar de la Condrița la Noul Neamț sau că acest călugăr de la schitul Condrița să se fi stabilit la schitul Suruceni (aceste două așezăminte monahale fiind apropiate geografic), iar după închiderea mănăstirii Suruceni, în timpul regimului sovietic, unii călugări împreună cu o parte a inventarului și biblioteca s-au retras la Noul Neamț.

Contribution to Old Romanian Bibliography. *Rânduiala Panihidei Familiei Împărățești* [Rite of commemoration of the imperial family], Chisinau, 1818

ABSTRACT

The recent research on the old Romanian book with circulation in Bessarabia gave us the opportunity to confirm the presence of several book titles, printed in different centers in Romanian space and abroad. In the library of the Noul Neamt monastery I identified a book that is not known to the Romanian scientific environment. It is the [*Чин о поминовении царской семьи*] (*Rite of commemoration of the imperial family*), printed in Russian in the exarchal printing house from Chisinau, in 1818. The book does not have a title page and the year and place of its printing are at

the end. The copy has a damaged cardboard cover. It presents 19 leafs, in quarto (20x16 cm). With black ink, on a column, with 18-20 rows per page. The text is framed by lines. From the old registrations we have established that the copy came to the library of the Noul Neamt Monastery after the resettlement of the monk owner from Condrita to Noul Neamt, or this monk from the Condrita hermitage had settled at the Suruceni monastery (these two monastic settlements being close geographically), and after the closing of the Suruceni monastery during the Soviet regime, some monks, along with a part of the inventory and the library, retired to Noul Neamt.

List of illustrations

Fig. 1 - The first chapter (leaf 1)

Fig. 2 - The second chapter (leaf 3)

Fig. 3 - The third chapter (leaf 19)

Fig. 4 - The end of the book (leaf 19^v)

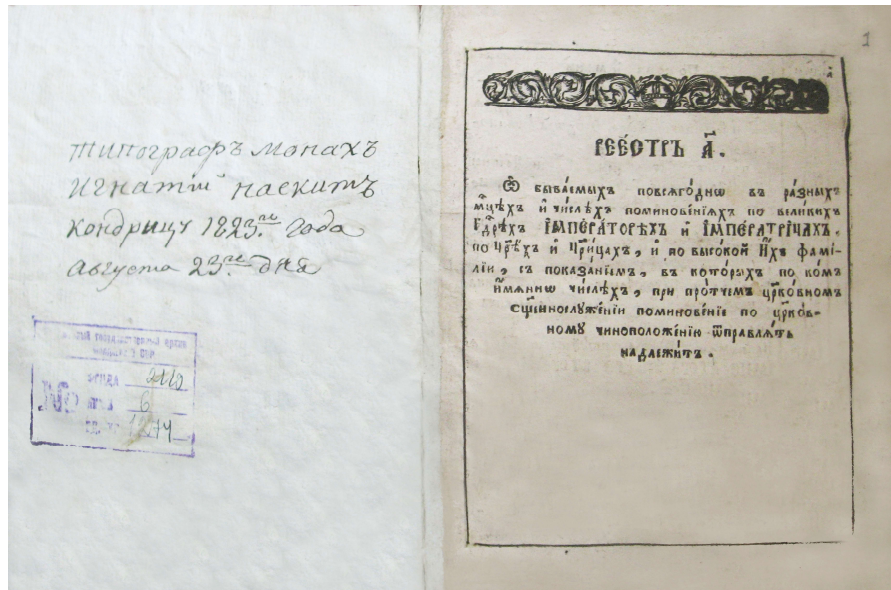

Fig. 1 – Primul Izvod (f. 1)

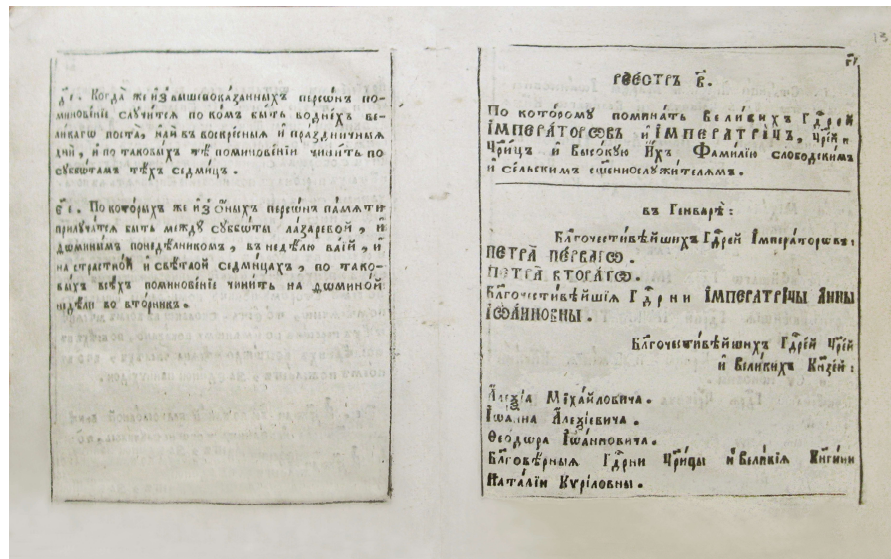

Fig. 2 – Al doilea Izvod (f. 3)

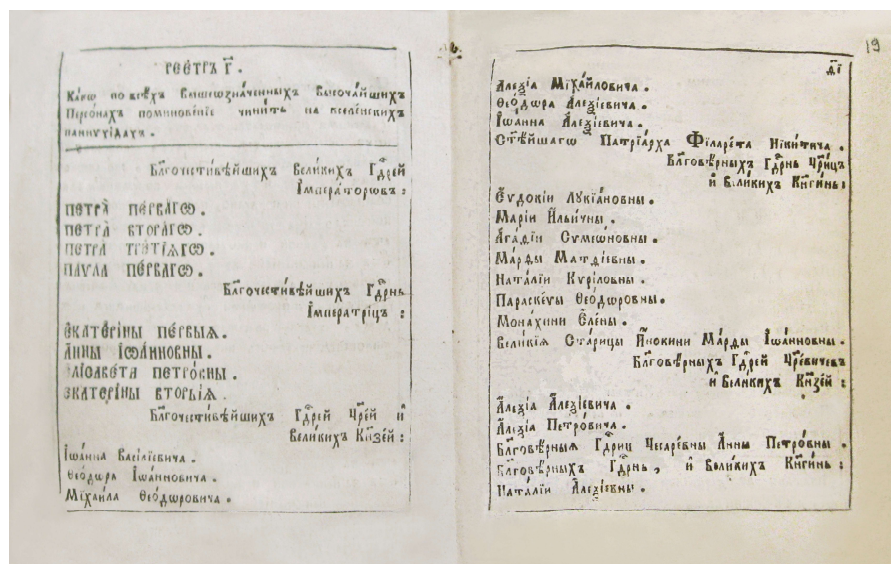
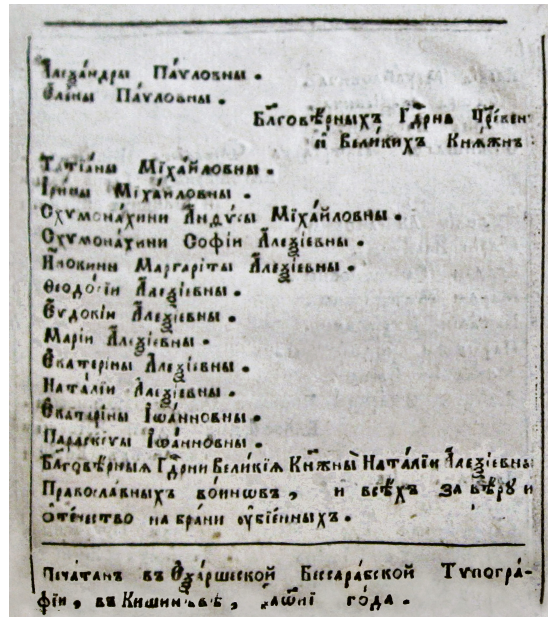

Fig. 3 – Al treilea Izvod (f. 19)

Fig. 4 – Sfârșitul cărții (f. 19^v)

Abrevieri bibliografice

- ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova
 Cereteu 2018 – Igor Cereteu, *Cartea românească veche în estul Moldovei (sec XVI-XIX)*, Autoreferatul tezei de doctor habilitat în istorie, Chișinău, 2018
 CM – *Cartea Moldovei. Ediții vechi (sec. XVII – inc. sec. XX). Catalog general*, vol. 2, V. Farmagiu, N. Matei, C. Slutu. Cu un studiu introductiv de A. Eșanu, Chișinău, „Știința”, 1992
 BRV III – Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, vol. III (1809-1830), București, Atelierele Socec & Co., 1912-1936

Cuvinte-cheie: Basarabia, carte veche, Noul Neamț, rânduiala panihidei familiei împărătești, Condrița, Suruceni

Keywords: Bessarabia, old book, Noul Neamț, Rite of commemoration of the imperial family, Condrița, Suruceni